

Prof. Dr. Semavi Eyice

KÜÇÜKÇEKMECE

1. bas No: ab 278 TÜRKİYE TURING VE OTOMOBİL KURUMU BELLETENİ

Sayı 62/341 (MART - HAZİRAN 1978)den ayrı basım

2. bas No: ab 274

TARİHTE Küçük Çekmece

Prof. Dr. Semavi EYİCE

Küçükçekmece kasabasının yerindeki en eski yerleşmenin arkeolojik izleri henüz bulunmamıştır. Fakat denizden ince bir kanalla ayrılan ve içine bazı akarsuların döküldüğü Küçükçekmece gölünün ilk insanların yaşamaları için gerekli vasıflara sahip olduğu bellidir. Gölün kuzey kıyısında, bir yeraltı suyunun açtığı kabul edilen Yarım-burgaz mağarası 1870'den beri bir çok jeolog ve antropolog tarafından incelenerek, burada tarih öncesinde insanların yaşadığı ortaya konulmuştur. 1963 ve 1964 yıllarında yapılan araştırmalarda bu mağarada çak-

mak taşı aletler, kemik bizler ile kara mat perdahlı ve çizgi süslemeli çanak çömlek parçaları, el değirmeni taşları gibi kalolitik eşya bulunmuştur. Sonraları bu mağaranın bir kısmı Bizans çağında işlenip bir kilise haline getirilerek dini bir mekân olarak kullanılmıştır. Mağaranın iç kısımlarında kaya yüzüne boya ile yapılmış gemi resimlerinin ise hangi devre ait oldukları kesinlikle bilinmez ise de, bunların tarih öncesi insanların elinden çıktıkları sanılmaktadır.

Küçükçekmece, Byzantion'u

batıya bağlayan yolun üzerinde bulunan bir menzil yeri olarak tarih içinde gelişme imkânı bulmuştur. İlkçağ coğrafyacılarından Strabon, Silivri'den sonra Athyras ve Bathynias akarsularını aşmak gerektiğini bildirir. M.S. I. yüzyılda yaşayan Plinius ise burayı Bathynias olarak yazar. Ancak Küçükçekmece dolaylarında Bathonea adında küçük bir yerleşme yerinin varlığı da, bazı mezar kitabelerinden tahmin edilebilir ise de kesin yeri bilinmemektedir.

Roma çağında Küçükçekmece kasabasının öncüsü Rhegium

köyüdür. Burada genişçe bir yerleşmenin varlığı da göl çevresinde çeşitli yerlerde bulunan M.Ö.İI. - M.S. II. yüzyıllara ait kitabeler ve mezar stellerinden anlaşılmaktadır. Ne yazık ki bu kitabelerin hiçbirinde de yerin adı verilmemiştir. Roma devrinde imparatorluk yollarının mesafelerini gösteren **Tabula Peutingeriana**'da, Byzantion'un 12 mil (= 18 km.) batısında Regium işaretlenmiştir. Böylece grekçe adı Rhegion olan bu durak yerinin Roma devrinde bir kasaba olarak yaşadığı kesinlik kazanmaktadır. İmparatorluğun ana yollarından biri olan ve Batı Avrupayı Byzantion (= İstanbul)'a bağlayan Via Egnatia buradan geçiyordu. Bu ana yolun İstanbul'a ulaşan ucunun 336'a doğru Konstantin tarafından tamamlandığı söylenir. Çok yakın tarihlere gelinceye kadar, bu eski Roma yolunun iri kaba taşlarla döşeli kaldırımı Küçükçekmece dolaylarında görülebilmekte idi.

Rhegion kasabası hakkında en etraflı bilgi VI. yüzyıl yazarlarından Prokopios tarafından verilir. İmparator Justinianos'un yaptırdığı veya ihya ettirdiği eserlerden bahsederken, onun şehrin dışındaki Strongylon denilen yuvarlak bir kaleden itibaren Rhegion'a kadar olan arazinin yağışlarda bataklık haline geldiğini ve yolcuların büyük sıkıntı çektiklerini görerek, burada iri taş blokları ile kaplatarak daha kullanışlı biçime soktuğunu bildirir. Bu yol Rhegion'a kadar iki arabanın rahatça geçebileceği genişliktedir. Göl ise denizden ince bir kara parçası ile ayrılmıştır. Arada ise bir kanal vardır. Deniz ile gölü ayıran ince kara parçasına Myrmex (= Karınca) denilmiştir. Buradaki boğazdan evvelce ağaç bir köprü sayesinde geçilirken, sık sık çürüyen bu köprüyü taştan bir kemer üstüne oturtmak suretiyle geçiş emniyetini sağlamıştır. Aynı yazar, imparatorun yaptırdığı kiliseleri sayarken onun «... şehrin dışında Rhesion denilen yerde...» Aziz Theodoros adına bir de kilise inşa ettirdiğini de bildirir. Rhegion ile

Rhesion'un aynı yer olup olmadığı kesinlikle bilinmez ise de XI. yüzyılda Theodoros adına bir kilisenin Bathynias - Bathosrhyax'da olduğu kesindir. Mamboury'nin, Yarımburgaz mağarası içinde kayadan oyma kiliseyi bu Theodoros kilisesi olarak kabul eden hipotezi pek inandırıcı değildir. Fakat Küçükçekmece çevresinde o kadar çok Bizans yapısı kalıntısı vardır ki, bunlardan biri bu Theodoros kilisesine ait olabilir. Fakat Rhegion'da başka kiliselerin varlığı da kaynaklardan öğrenilmektedir. X. yüzyılda yaşayan Symeon Metaphrastes'in bildirdiğine göre Aziz Markianos, Rhegion'daki Stratonikos kilisesini yeniden yaptırmış, fakat bu bina 557 - 558 depreminde yıkılmıştır. Bu depremde en büyük zararın Rhegion'da meydana geldiğini 752 - 818 yılları arasında yaşayan Theophanes de haber verir. «Yerle bir olan Rhegion», da Stratonikos ve Kallinikos kiliseleri temellerine kadar yıkılmış, kasaba tanınmaz hale gelmiştir.

VI. yüzyılda Myrina'lı Agathias, Rhegion'un, İstanbul'un bir limanı, bir demiryeri olduğunu bildirir. II. Theodosius'un 438'de yayınlanan kanunlarından (**Codex theodosianus**) bir tanesi Rhegion'da ilân edildiğine göre o çağlarda burada bir de yazlık saray olduğu sanılır. Bu sarayın Rhegion'un karşılaştığı felâketlerde zarar gördüğü ve her defasında yeniden yapıldığı ileri sürülebilir. Nitekim Bulgar kralı Krum, 813'de İstanbul önlerine geldiğinde Rhegion'u da yaktırmıştır. İmparator I Basileios (867 - 886) tarafından kasaba yeniden kurulduğu gibi, çökmek üzere olan Aziz Petros kilisesini temellerine kadar yıktırarak yeniden yaptırmış, Kallinikos kilisesini de ihya ettirmiştir. Basileios'un ayrıca Küçükçekmece köprüsünü de yenilettiğini de bu kaynak haber verir. Rhegion dolaylarında Bizans imparatorları avlanmağı seviyorlardı. Nitekim buradaki Apeamea'da av köşkünde kalan imparator I. Basileios, 886'da iri boynuzlu bir geyik tarafından

Küçükçekmece gölünün genel görünüşü.

atından düşürülmüş ve bu onun ölümüne sebep olmuştur. Rhegion X. yüzyılda, seferden dönen imparatorların, saray erkânı tarafından karşılandıkları yer olarak önemini korumuştur. Herhalde bu sıralarda buradaki saray da kullanılabilir durumda idi.

XI. yüzyıl sonlarında Rhegion, Peçenek akınlarından zarar görmüş, XIII. yüzyılda ise İstanbul Dördüncü Haçlı seferi sonunda Latinlerin eline geçtiğinde, Bulgar akınları ile karşılaşmıştır. Bulgar Kralı Johanitza 1206'da, İstanbul'a 12 fersah uzaklıktaki ve Haçlıların başlarından G. de Villehardouin'in **Nature** (= Tabiçt) olarak adlandırdığı yeri alarak buraya sığınan halkı kılıçtan geçirmiştir. Nature denilen bu yerin Büyükçekmece olduğu kabul edilir. Bu sırada Küçükçekmece'de tahrip edilmiş olmalıdır. XIV. yüzyılda dede ve torun iki Andronikos arasındaki mücadelede de Rhegion'un adı geçer. Fakat bu sırada herhalde burası artık önemsiz bir köydür. İmparatorluğun son yıllarında 1433 de buradan geçen Bertrandon de La Broquière köprüyü ve köprü başında olan ve Türklerin yıktıkları kuleyi görmüştür. Rhegion'da ise bir Rum köyü vardır. Fakat buradaki halkın köprüyü bile koruyamadıkları anlaşılmaktadır.

İstanbul'un fethinden sonra, 1455'de Fatih Sultan II. Mehmed Edirne'den dönerken, Rhegion köprüsünün de tamirini emretmiştir. Ayrıca yolu ishah ettirdiği gibi, konaklama yerleri de yaptırmıştır. Böylece Rhegion yeniden Osmanlı imparatorluğunun başkenti İstanbulu Batıya bağlayan kervan yolunun üzerindeki menzil yerlerinden biri olarak önem kazanmıştır. Bu surette burada bir Türk kasabası da doğmaya başlamıştır. Ancak Türk kasabası, eski kalıntıların olduğu tepede değil, bu tepenin batı yamacında ve gölün kıyısındaki düzlükte yayılmış, yamacın üst kısımları ise mezarlık olmuştur. Türk devrinde burayc **Çekme - i küçük**, sonraları **Küçükçekmece** denilmiştir. Buradaki küçük terimi göl için değil köprü için geçerlidir. Çünkü Kü-

çükçekmece gölü alanı bakımından Büyükçekmece gölünden daha büyüktür. Halbuki Büyükçekmece'nin köprüsü berikinden kıyaslanamayacak derecede uzundur. Çekme veya çekmece terimi için ise birçok hipotezler olmakla beraber bunların hiçbirisi kesinlikle inandırıcı değildir. Göle giren ve çıkan balıkları yakalamak için kanala konulan yukarı çekilerek açılan kafesli barajdan dolayı bu adın verildiği yolundaki hipotez şimdiki halde en inandırıcı gibi gözükendir. Batılılar ise bütün Osmanlı devri boyunca buraya İtalyanca olarak **Ponte piccolo** (= Küçük Köprü) şeklinde adlandırmayı tercih etmişlerdir.

Önemli bir sefer ve kervan yolunun üzerinde olduğundan Küçükçekmece ve köprüsü özel bir duruma sahip olmuştur. Bazı belgelerden, köprünün tamiri için burada 1498/99'dan itibaren altı kişilik devamlı ufak tamirler yapan bir ekibin bulundurulduğu anlaşılıyor. Köprü 1509 depreminde ve 1563 sel felâketinde zarar görmüş ise de derhal onarılmıştır. Ayrıca 1735 / 36 ve 1861 / 62 de de tamir görmüştür. Osmanlı devri içlerinde ticaret gemileri Büyük ve Küçük çekmece önlerinde demirleyip mal boşaltabiliyorlardı.

Küçükçekmece'nin bir Türk kasabası olarak gelişmesinde

en önemli katkısı olan şahıs Kanuni Sultan Süleyman devrinde bir yıl kadar Başdefterdar olan Abdüsselâm Bey (veya Çelebi)'dir. Göle bakan yamaçta bir cami, medrese ile bir zaviye - imaret yaptırmış, oradaki pek çok mülkü bu hayır kuruluşlarına vakfetmiş ve 1526/27'de öldüğünde de geniş bir bahçe içindeki zaviyesi yanına gömülerek, üstüne bir türbe yapılmıştır. Osmanlı devrinde Padişahlar, Bizans çağında olduğu gibi bu bölgede avlanıyorlardı. Bunun için Küçükçekmece yakınlarında bazı kasırlar ve köşkler yapılmıştır. Bunlar Haramî deresinde, Halkalı'da, Yeni Bosna'da, Florya'da bulunuyordu. Gölün

batı kıyısında ise Sultanköşkları harabesi adında bir yer vardır.

Küçükçekmece kasabası hakkındaki pek çok bilgiyi XVI - XIX. yüzyıllarda Trakya üzerinden İstanbul'a gelen yabancı seyyahların kitaplarında bulmak mümkün oluyor. Genellikle yabancı elçilik heyetleri burada karşılanıyor veya buradan uğurlanıyordu. 1553'de buradan geçen H. Dernschwam, geceyi büyük bir kâğir handa geçirmişler, dönüşde 1555'de de tekrar burada kalmıştır. Aynı yıllar içinde elçi A. Ghislen de Busbecq, Küçükçekmece'de önlerinde tutulan balıkları yediklerini yazar. 1573'de Ph. du Fresne - Cana-

ye ise Edirne'ye gittiğinde Pa-
dişahında konakladığı, yamaç-
daki muhteşem ve zarif bir
«kervansaray»da dinlendiklerini
bildirir. Fransız seyyahının kervansaray dediği yapı geniş, güzel bir kuru ve bahçe içinde olan Abdüsselâm imaretinin misafirhanesidir. Sonraları da pek çok yabancı bu imarete gecelemişler ve burası hakkında bilgi vermişlerdir.

Kasaba İstanbul'un artık stratejik bir ön karakolu olmaktan çıktığından Bizans çağına ait kalesi tamir edilmemiştir. İstanbul'a göçün önlenmesi istendiğinde de Trakya'dan gelenlerin Çekmece'lerden daha ileri

gölde yaşadıklarını sözlerine ekler. Evliya Çelebi'ye göre köprü, Büyükçekmece köprüsü ile aynı zamanda yani Kanuni Süleyman ve II. Selim devirlerinde yapılmıştır. Etrafda ise mamur çiftlikler vardır. Evliya Çelebi'nin yazdığı Tuna suyu efsanesi, günümüze kadar hâlâ yaşayan bir söylentidir. Halk Yarımburgaz mağarası dibindeki kaynağın Tuna'dan geldiğine inanmaktadır.

1672'de elçi Marquis de Nointel ile Edirne'ye giden A. Galland, elçinin Küçükçekmece'de Sultana ait olan küçük sarayda kaldığını yazar. Ancak sonraki bir seyahat dolayısıyla verdiği

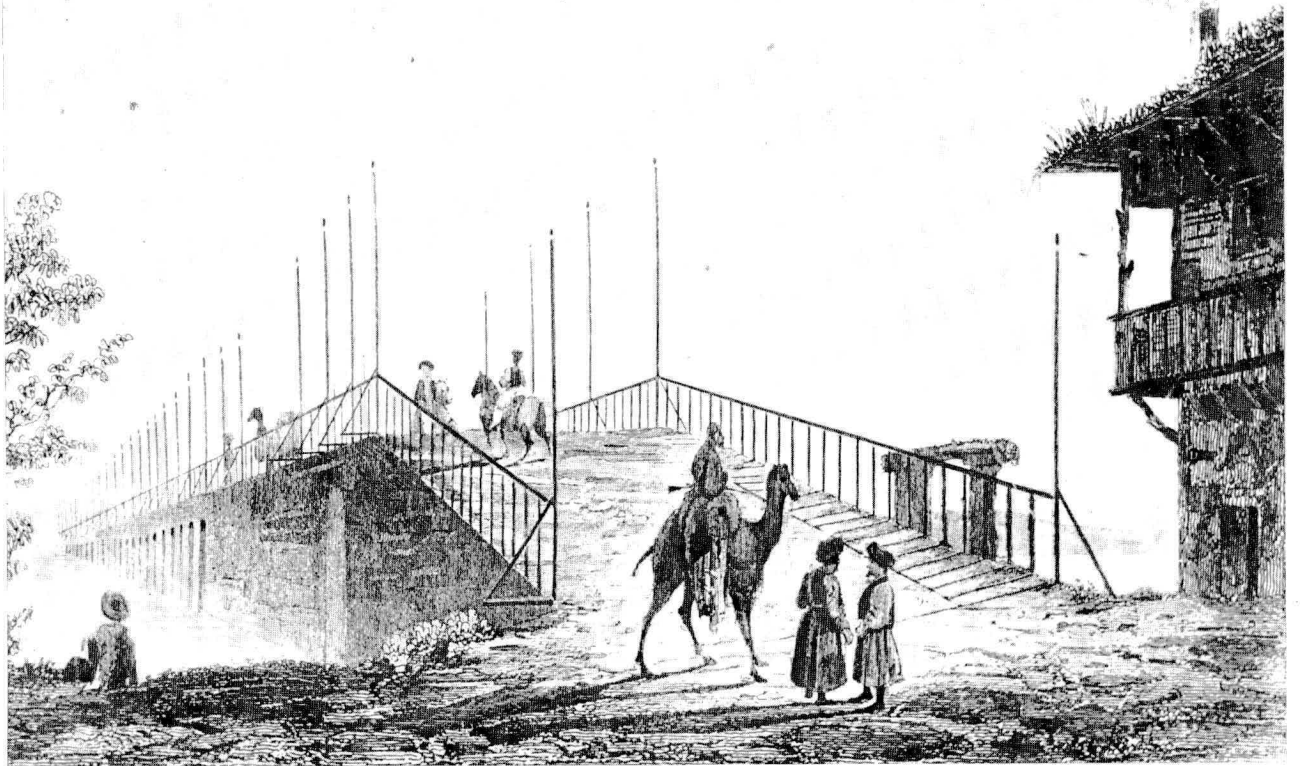
Küçükçekmece kasabasının ve köprüsünün bugünkü görünüşü.

Küçükçekmece'de Defterdar Abdüsselam Bey türbesi.

geçirilmemeleri emredilmektedir. Büyük Türk seyyahı Evliya Çelebi, 1657 yılındaki Küçükçekmece'yi anlatırken, kalesinin çok harap olduğunu, kasabanın altıyüz evli, bağlı ve bahçeli bir yer olduğunu bildirir. Bayır başında Tekke camii kurşun örtülü bir camidir. Ayrıca bir medresesi, bir hamamı, yedi kâgir hanı ve üç yüz dükkânı vardır. Çarşı camii ise içinden ahşap kubbeli bir yapıdır. Evliya Çelebi ayrıca göl hakkında da bilgi vererek Roma çağında Tuna'dan İstanbul'a akıtılan suyun hâlâ bir kolunun Çekmece gölüne aktığını iddia eder. Bu yüzden de Tuna'ya mahsus bazı balıkların

bilgide yaptığı açıklamada bunun bir saray olmayıp, Defterdar Abdüsselâm Bey'in (Galland adı yanlış olarak Ahmed paşa yazmıştır) yaptırttığı bir medrese olduğu anlaşılıyor. Medresede o sırada on iki öğrenci vardır. Bunların yiyecekleri de vakıfdan çıkar. Binanın yeri ise çok lâtif olup denize güzel manzarası vardır. 1675'de Küçükçekmece'de konaklayan İngiliz John Covel, burada halkın yarısının Rum olduğunu yazar. Onlar buraya **Mikro Khorio** (= Küçük köy) olarak adlandırıyorlardı. Kasabanın, iki tarafında pek çok dükkânın sıralandığı geniş bir ana caddesi vardı. Kasaba-

ya girerken doğu tarafta bir mescid ile bir medrese ve misafirhane bulunmaktadır. Bunlar Sultan Süleymanın defterdarı tarafından yaptırılmıştır. Covel medrese ve misafirhane hakkında da bilgi verir. Bina güzel ve geniş avlu etrafında sıralanan revaklardan meydana gelmiş, bu revakların arkasında ocaklı odalar vardır. Avlunun ortasını bir şadırvan süsler. Köprü on iki gözlüdür ve Covel'in adımı ile 312 adımdır. İki yanında ise ahşap korkuluklar vardır. 1717'de Edirne'den İstanbul'a giden Lady Montague de bir geceyi Küçükçekmece'de geçirmiştir. Evvelce bir derviş tekkesi olan misafirhane, avlusu şadırvanlı ve ortasında revaklar sıralanan bir yapıdır. Bu binanın etrafını saran bahçeye ve dışarıya olan manzarası, Lady Montague'nin «gördüklerinin en güzelidir». Buranın hocası ise bahçedeki ulu ağaçlardan birinin tepesindeki bir dala yerleştirdiği bir çardakta yatmaktadır. İngiliz elçisi Sir G. Porter ile 1762'de Polonya'ya giderken Küçükçekmece'de kalan R. G. Boscovich, buradaki beş handan birinde gecelemiştir. Fakat yol arkadaşlarının bir kısmı kasabadaki Rum evlerinde yatmışlardır. Polonya'lı Kont Raczinski'e göre 1814'de uğradığı Küçükçekmece zarif bir şekilde kurulmuş bir yerleşme yeridir.

XIX. yüzyıl başlarında Küçükçekmece dolaylarında Türk harp sanayi bakımından önemli bir tesisin kurulduğu görülür. 1699'dan beri şimdiki Ataköy'de, eski İskender Çelebi bahçesi ve köşkü yerinde çalışan Baruthane'ye ek olarak Küçükçekmece gölünün kuzey - doğusunda Büyük Azadlı baruthanesi yapılmıştır. 1795 / 96'da bir kaç ay içinde yapımı bitirilen bu yeni Baruthane için 1804'de Şamlar köyü kuzeyinde güzel bir bend yapılmıştır. XIX. yüzyıl ilk yarısı içinde bir kaç defa genişletilen Azadlı baruthanesi 1877/78 Türk - Rus savaşı ile çalışmasını durdurmuştur. Bugün bu baruthanenin bazı kalıntıları ile suyunu sağlayan ben-

di hâlâ durur. 1822'de Keşan'a sürgün edilen Keçecizade İzzet Molla, Küçükçekmece'yi manzum eserinde anlatırken, burada şehre girenlerin kontrol edildiği ve izin tezkeresi olmayanların İstanbul'a geçemediklerini bildirir. Küçükçekmece böylece şehrin en dış sınırı olma durumunu korumaktadır. Yalnız başkentin emniyeti bakımından değil, fakat şehrin düşman akınlardan korunması hususunda da artık XIX. yüzyılda Küçükçekmece askeri bir önem kazanmıştır. Çünkü geçen yüzyılda Rus ordularının Rumeliye yayılmaları ve İstanbul'u tehdit etmeleri ciddi bir tehlike halini almış bulunuyordu. O çağın strateji uzmanları tabii bir engel olarak gördükleri Çekmece'lerden itibaren başlayarak bir savunma hattının İstanbul'u kurtaracağına inanıyorlardı. Moltke ve Mackintosh gibi yabancı generaller bu görüşleri eserlerinde açıkça belirtirler. 1829 / 30 kışında Sultan II. Mahmud da Türk - Rus savaşı sırasında Küçükçekmece'ye bir buharlı gemi ile gelmiş, bu çevrede avlanmış ve orada Barutçubaşı köşkünde gecelemiştir.

XIX. yüzyıl ortalarında, 1853'de yüzbaşı G. Rhodes'in gördüğü Küçükçekmece üç yüz kadar nüfuslu ve seksen evli bir kasabadır. Burada pek az sayıda Rum da yaşamaktadır. Kasabanın kesin çöküntüsü 1877 / 78 Türk - Rus savaşı ile olmuştur. Yeşilköye kadar ilerleyen Rus ordusu Küçükçekmece'nin az doğusunda olan Kalatarya (veya Galataria)'da karargâhını kurmuş, bu arada söylentiye göre kasaba da yanmıştır. Ruslar sonraları karargâhın yerinde, Küçükçekmece'nin iki kilometre kadar güney - doğusunda 1894 - 1898 yılları arasında Rus üslûbunda ve dev ölçüde bir anıt kilise yapmışlardır. 1914'de yıktırılan bu anıtın bazı temel izleri yakın tarihlere kadar görülüyordu, şimdi ise burada Basın sitesi vardır.

Küçükçekmece yakınında geçen yüzyıl sonlarında Fransız sermayesi ile kurulan bir kibrit fabrikası da fazla verimli olma-

*Jouannin ve Van Gaver'in
"Turquie" başlıklı
kitabında (1840),
Küçükçekmece köprüsünü
gösteren gravür.*

*Jouannin ve Van Gaver'in
"Turquie" başlıklı
kitabında (1840),
Küçükçekmece'de
Çarşı meydanını ve
Sofu Mehmet Paşa
çeşmesini gösterir
gravür.*

dan çalışmalarını durdurmuştur. Baruthaneyi takip eden bu fabrika, bu bölgedeki sanayi tesislerinin öncülerinden sayılabilir Fakat Küçükçekmece kasabası artık gündün güne sönmekte idi. Bunun başlıca sebepleri, geçen yüzyıl sonlarına doğru şöylece sıralanır :

1. Buradan geçen akınlar ve çevredeki asayişsizlik,
2. Gölün etrafındaki bataklıklardan kaynağını alan sıtma,
3. Ticaret yolunun değişmesi.

Gerçekten artık ticaret yolu denize kaymış ve İstanbul'dan kalkan vapurların ilk iskelesi Tekirdağı olmuştur. Tren yolu buradan geçirildiğinde ise artık Küçükçekmece ölmüştü. 1894 de İstanbul'da büyük zararlara yol açan depremde de kasaba harab olmuş, cami ile Rum kilisesi ve okulu yıkılmıştır. 1900 de burayı ve Yarımburgaz mağaralarını inceleyen R. Bousquet, Küçükçekmece'yi sefil (**misérable**) bir köy olarak görür. Türklerin bir cami ile bir türbeleri, Rumların ise Hagios Georgios adına bir kiliseleri ile bir okulları vardır. Nüfusun yarısı Türk yarısı ise Hıristiyandır. Küçükçekmece dolaylarında Aya Mama çifliğinde 1847'de açılan Ziraat okulunun kısa süre sonra kapandığı fakat 1889'da Halkalı'da daha genişletilmiş olarak yeniden kurulduğu da bilinir. Büyük yapılara sahip olan Halkalı Ziraat okulu Küçükçekmece çevresinin en eski Eğitim müessesesi olarak hâlâ devam etmektedir.

Çekmece gölünün etrafında ötedenberi pek çok çiftlikler vardı. Sahiplerinin adları ile tanınan bu çiftliklerden kuruluş itibariyle sonuncusu eski Baruthane arazisinin 1908'den sonra satılması ile Resne'li Niyazi Bey ailesinin mülkü olmuştur. Bugün bu çiftliklerin hemen hepsi ortadan kalkmış ve arazileri yerleşme yerleri olmuştur. Resne'li çiftliğinin büyük kağır köşkünün harabesi henüz durur. 1878 yılı Salnamesinde nüfusu 1824 kişi olan Küçükçekmece ilk Dünya savaşına kadar yarı

Türk, yarı Rum halkı olan ufak bir kasaba iken 1912'den itibaren nüfus dalgalanmalarına sahne olmuştur. Balkan savaşı ile buraya 1912'de Bulgaristan'dan gelen göçmen Türkler yerleşmiş, 1923'den sonra ise mübadele ile giden Rumların yerlerini Yunanistan'dan gelen Türkler almıştır. 1928'de Küçükçekmece'ye yerleşen küçük bir Kazak topluluğunun gölde çok başarı ile havyar elde ettikleri bilinir. Sonraları bu topluluk buradan ayrılmıştır. 1953'de ikinci bir dalga olarak Yunanistan'dan yeni göçmenler gelmiş, bunu 1954'de Yugoslavya ile Bulgaristan'dan gelenler takip etmiştir. Nihayet 1960'da Kastamonu çevresi Ermenilerinden buraya gelip yerleşenler olmuştur. 1955'de büyük Londra yolunun yapılması, 1951'de Sirkeci - Halkalı banliyö hattının açılması Küçükçekmece'nin gelişmesine yardımcı olmuştur. Önce Çatalca'nın bir köyü iken 1908'de Bakırköy ilçesine bağlanan Küçükçekmece'de 1956'da Belediye teşkilâtı kurulmuştur. 1935'de nüfusu 706, 1941'de ise ancak 780 olan Küçükçekmece, 1950'den sonra büyük bir hızla gelişerek küçük bir şehir görüntüsüne almıştır. Bugün Belediye sınırları içinde nüfusu 59000'e ulaşmış bulunuyor.

Küçükçekmece tarihinde önemli bir olay, burada Rhegion şehrinin kalıntılarını bulmak için yapılan kazılardır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü tarafından 1938'de başlanan kazılar 1940 - 41'de ve 1948'de de sürdürülmüştür. Göle hâkim ve yolun kuzeyindeki tepede, Bizans devrine ait bir takım yapıların temelleri, mozaik döşemeleri ve mimari parçaları bulunmuştur. Yapıların arasında salonlar, odalar, şapel ve kilise ile hamam da vardır. En erken kısımları V. ve VI. yüzyıl olarak tarihlenen fakat sonraları çok değişikliğe uğradığı da görülen bu kalıntıların Rhegion sarayının izleri olduğu sanılmaktadır. Bu temeller sarayın mı yoksa Rhegion şehri yerleşmesinin kalıntıları mıdır? bu konu henüz kesinlik kazanmış değildir. Ancak; bu

arkeolojik saha gerekli ilgiyi gö-
rerek ciddi surette korunamadı-
ğı için bugün hemen hemen kay-
bolmuş gibidir.

Küçükçekmece ve dolayların-
da çeşitli vesilelerle bulunarak
müzeye getirilen eski mezar
stelleri, İlkçağdaki Rhegion şeh-
rinin varlığının delilleridir. Bugün
uzunluğu 210 m. kadar olan köp-
rü ise, bu yol üstündeki köprü-
lerin çoğuna nisbetle estetik bir
güzellikten yoksundur. Fakat
esasının Roma devrine kadar
indiği düşünülecek olursa, tari-
hi önem ve değeri azımsana-
maz. Çeşitli tamir ve değişiklik-
lerin ilk şeklini çok bozduğu bu
köprünün Mimar Sinan'ın oldu-
ğu yolundaki söylenti hiç bir
sağlam esasa dayanmaz.

Türk devri eserlerinden Çarşı
camii'nin de esası Fatih devri-
ne ait olarak kabul edilmekte-
dir. Evliya Çelebi'nin içden ah-
şap kubbeli olarak gördüğü bu
eser, 1809'da Sadrazam Yusuf
Ziya Paşa tarafından yeniden
yaptırılmış, 1894 depremde
kısmen yıkıldığından onarılmış,
nihayet 1965'de genişletilerek
yeni bir minare inşa edilmiştir.
Küçükçekmece'nin ikinci camii
olan Tekke camii, Defterdar Abd-
üsselâm Bey tarafından ya-
maçda Medrese ve zaviye - ima-
ret ile birlikte 1526'a doğru yap-
tırılmıştır. Vakfiyesinde mimarlı-
si hakkında bilgi olan bu eski
eser ortadan kalkmış yerine
1967'de yeni bir cami yapılmış-
tır. Medrese ise büyük bir ihtim-
al ile Mimar Sinan tarafından
yapılmıştı. Bugün bundan da
bir iz yoktur. Abdüsselam Bey'in
mezarı üstüne yapılan altıgen
biçimli türbe, fazla bir sanat de-
ğeri olmayan basit kubbeli bir
yapıdır. Bir vakitler etrafını gü-
zel ve çok bakımlı bir bahçenin
çevirdiği Abdüsselâm komplek-
sinin orijinal yapısından bugün
sadece klâsik üslûbda, çok ha-
rap, kitabesiz bir çeşme kalmış-
tır. Avlu kapısı dışında ve du-
vara bitişik olan diğer büyük
bir çeşme ise kitabesine göre
1795/96'da yapılmıştır.

Eski biçimi Jouannin ve Van
Gaver'in 1840'da basılan kita-
bındaki gravürde görülen çarşı

çeşmesi ise 1642/43'de yapılmış
1739/40'da onarılmış ve bugün
çok değişmiş bir haldedir. Mi-
mari bir güzelliği olmamakla be-
raber ulu bir çınar altındaki gö-
rüntüsü pitoresktir. Kasabanın
diğer iki çeşmesinden, köprü
başında hanlar duvarına bitişik
olanı Klasik üslubu aksettiren
eski bir eser olmakla beraber,
kitabesiz olduğundan tarihi ve
yaptıranı belli değildir. Küçük-
çekmece önemli bir menzil yeri
olduğuna göre burada bulun-
ması gerekli kervansaray veya
hanlardan bir şey görülmemek-

*Altınşehir'de
Kethi'da Mustafa Ağa
çeşmesi.*

tedir. Köprü başında olan önleri ve üst katları ahşap iki hanır ise dikkate değer bir sanat özellikleri yoktur. Eski Rhegion kalıntılarının bulunduğu tepenin göle bakan yamacında uzanan ve eski seyyahların pek büyük olduğunu söyledikleri Türk mezarlığından bugün tarihi belge sayılabilecek hiç bir taş görülmez. Halk arasındaki bir söylentiye göre buradaki eski sütun gövdeleri ve mimari parçaları, Fatih devri şehitliğinin izleridir. Küçükçekmece Rumlarının 1923'e kadar kullandıkları ve 1894 depreminden sonra yeniden yapıldığı anlaşılan Hagios Georgios adına küçük kilise kiremit örtülü sanat ve tarih değeri olmayan basit bir yapıdır ve bugün depo olarak kullanılmakta iken son aylarda yıkılmıştır.

Küçükçekmece'nin yakın çevresinde, bilhassa gölün etrafındaki kıyılarda bir çok eski ka-

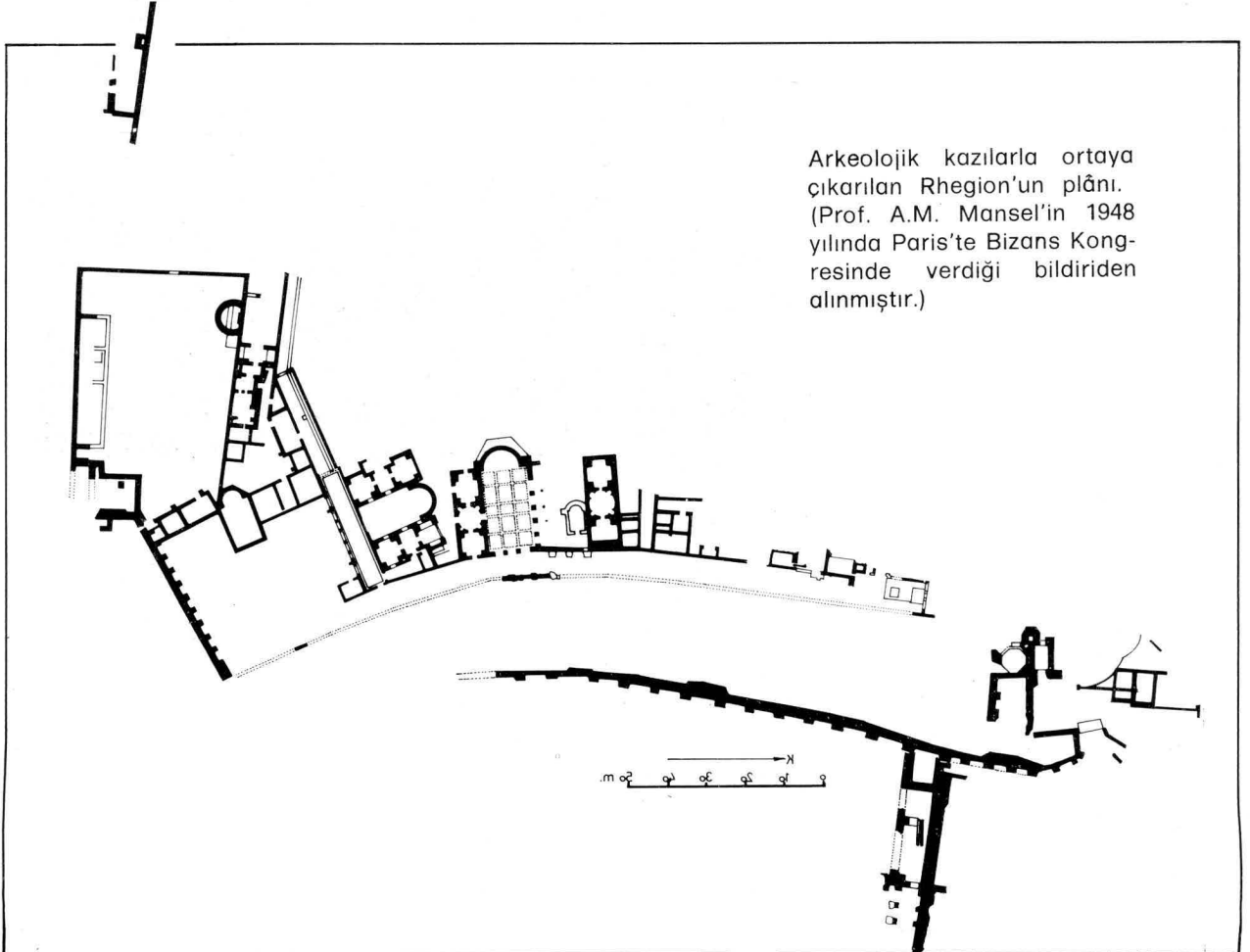

Rhegion'da bulunan bir sütun başlığı.

lintı ve yapı izleri, mimari parçaları görülmektedir. Bugün git-tikçe yoğunlaşan inşaat bu izleri hızla silmektedir. Altın Şehir'de ve gölün kuzey ucunda iki Bizans devri sarnıcı olduğu gibi, batı kıyıda da devri anlaşılama-yan küçük bir kale harabesi var-dır. Gölün doğusunda, Safrakö-yünde ise dış yüzleri silah ka-bartmaları ile süslü ilgi çekici bir ilk çağ lâhdi bulunmuştur.

Gölün kuzey ucunda Altınşehir'e 1538/39 tarihli Kethüda Mustafa Ağa çeşmesi ise İstanbul'un en eski kitabeli ve bir sanat varlığına sahip çeşmesi olarak özel değeri olan bir anıttır.

Bibliyografya : Etraflı bibliyografya, Küçükçekmece'ye dair bir araştırmamızda bulunmaktadır, bkz. Semavi Eyice, **Tarihde Küçükçekmece, «Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi» 6 (1978) s. 57 - 120.**

Arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılan Rhegion'un plânı. (Prof. A.M. Mansel'in 1948 yılında Paris'te Bizans Kongresinde verdiği bildirden alınmıştır.)